

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2023.9.24>
УДК 658:005.585

Ольга Павлівна ПОДРА

к.е.н., доцент, Національний університет "Львівська політехніка"
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6081-6250>
e-mail: olha.p.podra@lpnu.ua

Наталія Ярославівна ПЕТРИШИН

к.е.н., доцент, Національний університет "Львівська політехніка"
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4642-1778>
e-mail: natalia.y.petryshyn@lpnu.ua

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ БІЗНЕС-ДІАГНОСТИКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Статтю присвячено дослідженню сучасних технологій бізнес-діагностики діяльності підприємств в умовах динамічного зовнішнього середовища та необхідності визначення поточного і перспективного стану діяльності підприємства. Визначено ключові завдання здійснення бізнес-діагностики, проаналізовано сучасні технології бізнес-діагностики, серед яких аналітика даних, бізнес-аналітика, моделювання бізнес-процесів, аудит бізнес-процесів та ряд інших інструментів та методів, які активно використовуються суб'єктами господарської діяльності. Досліджено збалансовану систему показників як комплексну технологію бізнес-діагностики, визначено її структуру та переваги, порівняно із іншими технологіями.

Ключові слова: бізнес-діагностика, технологія, аналітика, бізнес-процес, індикатор

ВСТУП

У сучасних умовах динамічних змін ринкового середовища особливої актуальності набуває дослідження застосування сучасних технологій бізнес-діагностики діяльності суб'єктів господарювання на основі застосування новітніх інструментів та методів, що обумовлено низкою об'єктивних причин. Здійснення бізнес-діагностики діяльності підприємства дає змогу виявити наявні проблеми, слабкі місця та ймовірні ризики, допомагає оперативно реагувати на виявлені проблеми і вживати заходів з їх вирішення.

Водночас бізнес-діагностика діяльності підприємства забезпечує досягнення оптимізації процесів, оскільки дає змогу проаналізувати бізнес-процеси та виявити можливості для їх покращення, наприклад, через ідентифікацію причин та перешкод зростання ефективності, зайвих витрат, затримок у виконанні завдань та інших проблем, що обмежують успішне ведення господарської діяльності.

Динамічні зміни зовнішнього середовища вимагають від суб'єктів господарювання гнучкості, адаптивності, інноваційності, вдосконалення бізнес-процесів відповідно до викликів та загроз, розроблення та коригування стратегій на основі оцінювання поточної ситуації та визначення потенційних можливостей для розвитку з метою досягнення конкурентної переваги, залучення нових клієнтів, розширення ринків тощо. Здійснення бізнес-діагностики сприяє підвищенню ефективності діяльності підприємства через виявлення неефективних процесів, систем та методів роботи, що в свою чергу, вимагає впровадження ефективніших підходів, технологій та інновацій, що сприятимуть підвищенню продуктивності та зниженню витрат.

Необхідність здійснення бізнес-діагностики на основі застосування новітніх технологій як аналітичного дослідження підприємства з метою виявлення проблемних аспектів функціонування та забезпечення успішного управління, конкурентоспроможності, стійкого розвитку не викликає сумнівів та є актуальним напрямом досліджень.

Теоретико-методичні та прикладні аспекти здійснення

економічної діагностики діяльності підприємств широко подано у наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, зокрема, Н.А. Герасимчук [1], Т.О. Загорної [2], Р.В. Когут [3], З.Б. Литвин [5], А.П. Гречан [6], А.О. Глебової [7], А.В. Рогового [8], О.Є. Кузьміна, О.Г. Мельник [8-10], В.В.Лук'янової [11], Ю.О Терлецької [12] та ін. Водночас, не зважаючи на наявні наукові дослідження з цієї тематики, питання застосування сучасних технологій бізнес-діагностики на підприємствах потребують детальної систематизації та вивчення.

МЕТА статті – дослідження сучасних технологій бізнес-діагностики на підприємстві та обґрунтування необхідності їх застосування в динамічних умовах розвитку зовнішнього середовища.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

У статті застосовано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема, аналіз та синтез (у дослідженні основних теоретико-методичних положень застосування сучасних технологій бізнес-діагностики діяльності підприємства); порівняння (під час аналізу наявних технологій бізнес-діагностики діяльності підприємства); узагальнення (в узагальненні результатів дослідження) тощо. Методологічною та інформаційною основою дослідження є наукові праці вітчизняних та іноземних вчених, матеріали періодичних видань.

РЕЗУЛЬТАТИ

Здійснення бізнес-діагностики передбачає аналіз та оцінювання економічного стану об'єкта, – підприємства, організації, задля з'ясування його сильних та слабких сторін, виявлення проблем та можливостей для покращення господарської діяльності, а також розроблення рекомендацій з її вдосконалення. Загалом мета проведення бізнес-діагностики полягає в ідентифікації поточного стану та покращенні ефективності, рентабельності та конкурентоспроможності суб'єкта господарювання.

Проведення бізнес-діагностики передбачає визначення певного кола завдань, серед яких:

1. *Виявлення факторів, що впливають на економічний стан об'єкта дослідження* передбачає збір та аналіз

різноманітних даних про фінансову діяльність, продуктивність, управління, конкурентну позицію, кредитоспроможність, загрозу банкрутства, структуру та обсяги операційної діяльності, ризики та інші аспекти, які можуть впливати на ефективність діяльності об'єкта діагностики.

2. *Оцінювання фінансового стану* включає аналіз фінансових звітів, показників рентабельності, ліквідності, стабільності та інших фінансових показників для визначення фінансового стану об'єкта діагностики.

3. *Аналіз ефективності бізнес-процесів*: діагностику спрямовано на виявлення можливих недоліків, неефективних процесів, резервів для покращення продуктивності, оптимізації ресурсів та підвищення ефективності застосування капіталу.

4. *Визначення конкурентного стану* передбачає аналіз конкурентної позиції об'єкта, ринкової частки, переваг та недоліків порівняно з конкурентами для розроблення стратегії підвищення конкурентоспроможності.

Сучасні технології бізнес-діагностики застосовуються для аналізу та оцінювання різних аспектів діяльності організації з метою розуміння її поточного стану, виявлення проблемних сфер та пошуку шляхів покращення. Відповідно до викликів сьогодення відбувається еволюція бізнес-діагностики діяльності підприємства, виникають нові підходи, розробляються та впроваджуються нові інструменти методи, технології. До сучасних технологій бізнес-діагностики, які застосовуються в діловому середовищі відносяться:

1. *Аналітика даних*: застосування спеціалізованих програмних засобів та алгоритмів для аналізу великих обсягів даних організації з метою виявлення корисних залежностей, трендів, слабких місць та можливостей для вдосконалення.

2. *Бізнес-аналітика*: застосування методів та інструментів аналізу даних для розуміння ефективності бізнес-процесів, виявлення ключових показників продуктивності (KPI) та метрик успішності організації.

3. *Моделювання бізнес-процесів*: застосування спеціалізованого програмного забезпечення для створення моделей бізнес-процесів організації з метою аналізу, оптимізації та вдосконалення роботи процесів.

4. *Аудит бізнес-процесів*: систематичний перегляд та оцінка бізнес-процесів з метою виявлення неефективності, ризиків, невідповідності правилам та рекомендацій з подальшими пропозиціями.

Застосування сучасних технологій бізнес-діагностики здійснюється з метою покращення ефективності, продуктивності та конкурентоспроможності підприємства, передбачає застосування різних інструментів, програмного забезпечення, систем, процесів та стратегій для оптимізації бізнес-процесів, підвищення якості продукції або послуг, поліпшення комунікації та співпраці всередині організації та ззовні – з клієнтами та партнерами.

Сучасні технології бізнес-діагностики охоплюють різні методи та інструменти, які допомагають проаналізувати економічний стан об'єкта дослідження. Деякі з найпоширеніших технологій бізнес-діагностики включають технології фінансового аналізу, що застосовуються з метою оцінювання фінансового стану організації на основі аналізу фінансової звітності, зокрема балансу, звіту про фінансові результати, звіту про власний капітал,

звіту про рух грошових коштів. А також обґрунтовується необхідність оцінювання фінансових індикаторів, які характеризують рентабельність, ліквідність, платоспроможність, фінансову стійкість, ділову активність та інші фінансові аспекти функціонування підприємства.

Стратегічний аналіз також відносять до технологій бізнес-діагностики, оскільки його орієнтовано на вивчення стратегічних аспектів організації. Включає оцінювання конкурентного середовища, аналіз ринків, оцінювання потенційних можливостей та загроз. Найпоширенішими методами стратегічного аналізу є SWOT-аналіз, PESTEL-аналіз, аналіз конкурентоспроможності, SPACE-аналіз, модель МакКінсі «7С», методи портфельного аналізу тощо.

Також до сучасних технологій бізнес-діагностики можна віднести бенчмаркінг, який застосовується для порівняння економічних показників організації з найкращими практиками відомих компаній або галузей. Це дає змогу ідентифікувати проблеми та можливості для покращення, а також виявити прогалини порівняно з конкурентами.

Аналіз ефективності процесів підприємства також є інструментом бізнес-діагностики, який застосовується для оцінювання ефективності внутрішніх процесів організації. Ця технологія включає методи, такі як Value Stream Mapping (VSM), Lean-аналіз, Six Sigma, аналіз процесів бізнесу тощо. Метою аналізу ефективності процесів є виявлення недоліків, зайвих кроків, затримок, неефективного використання ресурсів та розроблення планів для їх усунення.

Бізнес-діагностика також застосовується для ідентифікації та оцінювання ризиків, з якими стикається організація і може включати аналіз зовнішніх чинників, таких як політичні, економічні, соціальні та технологічні, а також внутрішніх ризиків, таких як фінансові, операційні та репутаційні ризики.

Ці технології економічної діагностики можуть використовуватися окремо або в поєднанні залежно від потреб організації та мети проведення діагностики. Вони допомагають отримати об'єктивну оцінку стану бізнесу та виявити можливості для покращення його ефективності та конкурентоспроможності.

Серед найбільш відомих технологій бізнес-діагностики можна виокремити збалансовану систему показників (Balanced Scorecard – BSC) Нортон-Каплана, Модель Лоренса Мейсела, табло управління Tableau de bord тощо. Якщо брати до уваги сучасні міжнародні системи діагностики, то найбільш поширеними вважаються такі діагностичні інструменти, як міжнародний інноваційний індекс, індекс економічної свободи, індекс легкості ведення бізнесу, індекс глобальної конкурентоспроможності, міжнародний індекс миру, індекс кращих країн світу, індекс багатства країн, список країн за ВВП на душу населення, список країн за ВВП за паритетом купівельної спроможності на душу населення, індекс людського розвитку тощо.

Всі вищезазначені технології є актуальними та мають значну прикладну цінність. Серед технологій комплексної бізнес-діагностики однією із найбільш популярних є збалансована система показників (ЗСП) є важливим інструментом у сфері економічної діагностики. Вперше запропонована Робертом Капланом і Девідом Нортонем. Ця технологія дає змогу оцінити ефективність організації

шляхом вимірювання різних аспектів її діяльності. Основна ідея ЗСП полягає в тому, щоб враховувати не лише фінансові показники, а й інші фактори, які впливають на успішність організації, саме тому ЗСП застосовує чотири основних групи індикаторів:

1. Фінансові індикатори, такі як дохід, прибуток, рентабельність, показники ринкової вартості тощо. Ці індикатори дають змогу виміряти економічний результат діяльності організації.

2. Індикатори споживачів, пов'язані зі сприйняттям клієнтів, якістю продукту або послуги, рівнем задоволеності клієнтів тощо. Ці індикатори зосереджено на задоволенні потреб і очікувань клієнтів.

3. Індикатори бізнес-процесів, пов'язані з управлінням операційними процесами, якістю виробництва, інноваціями, використанням ресурсів тощо; їх спрямовано на оцінювання ефективності внутрішніх процесів організації.

4. Кадрові індикатори, що пов'язано з розвитком персоналу, навчанням, інвестиціями в дослідження та розвиток нових продуктів чи послуг.

До переваг ЗСП можна віднести:

– застосування гармонійного підходу, оскільки ЗСП враховує різні аспекти діяльності організації, такі як фінансові показники, клієнтське задоволення, внутрішні бізнес-процеси та розвиток персоналу, це дає змогу отримати комплексну картину ефективності діяльності підприємства, а не обмежуватися лише фінансовими показниками;

– здійснення стратегічного управління, оскільки ЗСП сприяє розробленню та впровадженню стратегії організації на основі встановлення причинно-наслідкових зв'язків між різними індикаторами та стратегічними цілями, що дає змогу керівництву зосередитися на ключових аспектах розвитку;

– досягнення об'єктивності й точності, тому що ЗСП базується на конкретних індикаторах, що забезпечує об'єктивність та точність оцінювання ефективності діяльності підприємства, зменшуючи суб'єктивність та упередженість;

– здійснення комунікації та звітності: ЗСП надає

структуровану систему для комунікації результатів оцінювання та звітності, що забезпечує зрозумілість та передачу інформації всередині підприємства, сприяє взаєморозумінню між різними функціональними підрозділами та сприяє прийняттю обґрунтованих, раціональних управлінських рішень;

– фокусування на довгостроковому успіху, оскільки ЗСП спрямовано на досягнення довгострокової стійкості та успіху організації, оскільки базується на основі чотирьох груп індикаторів, що сприяє забезпеченню стійкої конкурентоспроможності підприємства у майбутньому.

Так, здійснення бізнес-діагностики на основі застосування збалансованої системи показників допомагає організаціям отримати комплексне бачення своєї ефективності та розробити стратегії для досягнення довгострокового успіху.

ВИСНОВКИ

З огляду на вищезазначене, можна зробити висновки, що застосування сучасних технологій бізнес-діагностики діяльності підприємства є необхідним та об'єктивним з метою оцінювання економічного стану об'єкта дослідження, виявлення можливостей та загроз подальшого розвитку, розроблення рекомендацій з покращення господарської діяльності та прийняття раціональних управлінських рішень. Багатоваріантність технологій здійснення бізнес-діагностики забезпечує вибір найбільш оптимальних для суб'єктів господарювання залежно від розмірів, виду господарської діяльності, форми власності тощо. Крім того, підприємства можуть застосовувати комбіновані підходи та одночасно обирати декілька сучасних технологій бізнес-діагностики.

Отже, застосування сучасних технологій бізнес-діагностики здійснюється з метою покращення ефективності, продуктивності та конкурентоспроможності підприємства, передбачає застосування різних інструментів, програмного забезпечення, систем, процесів та стратегій для оптимізації бізнес-процесів, підвищення якості продукції або послуг, покращення комунікації та співпраці всередині організації та ззовні – з клієнтами та партнерами.

Список використаних джерел

1. Герасимчук Н.А. Діагностика економічних та фінансових ризиків в діяльності сільськогосподарських підприємств та визначення методів їх нейтралізації. *Електронне фахове видання: Економіка. Управління. Інновації*. 2010. № 2(4). С. 96.
2. Загорна Т.О. Економічна діагностика. К., 2007. 400 с.
3. Когут Р.В. Діагностика в системі управління економікою підприємства. *Науковий вісник НЛТУ*. 2012. № 22.7.
4. Литвин З.Б. Необхідність діагностики в умовах антикризового управління діяльністю підприємства. *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. Тернопіль, 2015. Т. 21, № 2. С. 152-156.
5. Гречан А.П., Радіонова Н.Й. Діагностика ефективності діяльності підприємств. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2011. № 10. С. 56-61.
6. Глебова А.О., Абдуллаєва А.Ш. Економічна діагностика як основа визначення передумов розвитку підприємства в умовах кризи. *Молодий вчений*. 2015. № 12 (27). Ч. 1. С. 154-158.
7. Роговий А.В. Економічна діагностика підприємства: теоретичні та практичні аспекти дослідження. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 6. С. 457-459.
8. Мельник О.Г. Системноорієнтована діагностика діяльності підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. № 1 (103). С. 143-150.
9. Кузьмін О.Є., Мельник О.Г., Петришин Н.Я. Соціально-економічна діагностика діяльності підприємства в умовах глобалізації: сутність, види, принципи здійснення. *Логістика. Вісник Нац. ун-ту "Львівська політехніка"*. 2010. № 690. С. 623-628.
10. Мельник О.Г. Системи діагностики діяльності машинобудівних підприємств: полікритеріальна концепція та інструментарій: монографія. Львів, 2010. 344 с.
11. Лук'янова В.В. Діагностика функціонування економічних систем з урахуванням фактору ризику. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2012. Вип. 1 (44). С. 239-245.
12. Терлецька Ю.О., Аксентійчук А.Я. Діагностика підприємства як нова управлінська технологія. *Вісник Чернівецького*

торговельно-економічного ін-ту. Економічні науки. 2012. Вип. 1. С. 182-188.

References

1. Herasymchuk N.A. Diagnostics of economic and financial risks in the activity of agricultural enterprises and determination of methods of their neutralization. *Electronic specialist edition: Economics. Management. Innovations*. 2010. No. 2(4). P. 96. (in Ukrainian).
2. Zahorna T.O. Economic diagnostics. Education manual. Kyiv: Center for Educational Literature. 2007. 400 p. (in Ukrainian).
3. Kohut R.V. Diagnostics in the management system of the economy of the enterprise. *Scientific Bulletin of NLTU*. 2012. No. 22.7. (in Ukrainian).
4. Lytvyn Z.B. The need for diagnostics in the context of anti-crisis management of enterprise activities. *Economic analysis: coll. of science works*. Ternopil, 2015. Vol. 21, No. 2. pp. 152-156. (in Ukrainian).
5. Hrechan A.P., Radionova N.Y. Diagnostics of the effectiveness of enterprises. *Bulletin of the Eastern Ukrainian National University named after Volodymyr Dahl*. 2011. No. 10. pp. 56-61. (in Ukrainian).
6. Hlebova A.O., Abdullaieva A.Sh. Economic diagnostics as a basis for determining the prerequisites for enterprise development in crisis conditions. *Young scientist*. 2015. No. 12 (27). Part 1. pp. 154-158. (in Ukrainian).
7. Rohovyi A.V. Economic diagnostics of the enterprise: theoretical and practical aspects of the study. *Global and national economic problems*. 2015. Vol. 6. pp. 457-459. (in Ukrainian).
8. Melnyk O.H. System-oriented diagnosis of enterprise activity. *Actual problems of the economy*. 2010. No. 1 (103). pp. 143-150. (in Ukrainian).
9. Kuzmin O.Ye., Melnyk O.H., Petryshyn N.Ya. Socio-economic diagnostics of enterprise activity in the conditions of globalization: essence, types, principles of implementation. *Logistics. Bulletin of the National Lviv Polytechnic University*. 2010. No. 690. pp. 623-628. (in Ukrainian).
10. Melnyk O.H. Diagnostic systems of machine-building enterprises: multi-criteria concept and toolkit: monograph. Lviv, 2010. 344 p. (in Ukrainian).
11. Lukianova V.V. Diagnostics of the functioning of economic systems taking into account the risk factor. *Herald of social-economic research*. 2012. Vol. 1 (44). pp. 239-245. (in Ukrainian).
12. Terletska Yu.O., Aksentiichuk A.Ya. Diagnostics of the enterprise as a new management technology. *Bulletin of the Chernivtsi Trade and Economic Institute. Economic sciences*. 2012. Vol. 1. pp. 182-188. (in Ukrainian).

Olha PODRA

PhD in Economics, Associate Professor, Lviv Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6081-6250>

e-mail: olha.p.podra@lpnu.ua

Nataliia PETRYSHYN

PhD in Economics, Associate Professor, Acting Head of the Department, Lviv Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4642-1778>

e-mail: natalia.y.petryshyn@lpnu.ua

MODERN TECHNOLOGIES OF BUSINESS DIAGNOSTICS AT ENTERPRISES

Introduction. The paper is devoted to the study of modern technologies of business diagnostics at enterprises in the conditions of a dynamic external environment development and the need to determine the current and prospective state of the enterprise. Dynamic changes in the external environment require business entities to be flexible, adaptable, innovative, to improve business processes in accordance with challenges and threats, develop and adjust strategies based on an assessment of the current situation and identify potential opportunities for development in order to achieve a competitive advantage, attract new customers, expansion of markets, etc.

The purpose of the paper is the research of modern technologies of business diagnostics at the enterprise and justification of the necessity of their usage under conditions of the dynamic development of the external environment.

Results. It has been established that the implementation of business diagnostics contributes to the improvement of the efficiency of the enterprise by identifying inefficient processes, systems and methods of work, which in turn requires the introduction of more effective approaches, technologies and innovations that will contribute to increasing productivity and reducing costs. The key tasks of business diagnostics are defined, modern business diagnostics technologies are analyzed, including data analytics, business analytics, business process modeling, business process audit and a number of other tools and methods that are actively used by economic entities. The balanced system of indicators as a complex technology of business diagnostics is studied, its structure and advantages are determined.

Conclusions. The use of modern technologies of business diagnostics at the enterprise is necessary and objective in order to assess the economic state of the company, identify opportunities and threats of further development, develop recommendations for improving economic activity and making rational management decisions. The wide variety of business diagnostics technologies ensures the selection of the most optimal ones for business entities depending on the size, type of business activity, form of ownership, etc.

Keywords: business diagnostics, technology, analytics, business process, indicator